

Raoul Hausmann
KURT ŠVITERS I RAUL HAUSMAN PIŠU OPERU U BIOSKOPU
PRIČA O MERCU I GALU
1929–1952.

Kurt Schwitters und Raoul Hausmann schreiben im Kino eine Oper, „Die Geschichte von Merz und Gal“, ed. Eva Züchner, Berlinische Galerie, 2001, str. 11–30. *Eng.*, Raoul Hausmann, *Kurt Schwitters and I Write an Opera at the Movies*, <http://www.damionsearls.com/images/Schwitters.pdf>

Preveo i priredio AG, 2019.
<http://anarhija-blok45.net>
aleksa.golijanin@gmail.com

ZAJEDNIČKA ARHIVA
<http://anarhisticka-biblioteka.net>

KURT ŠVITERS I RAUL HAUSMAN PIŠU OPERU U BIOSKOPU

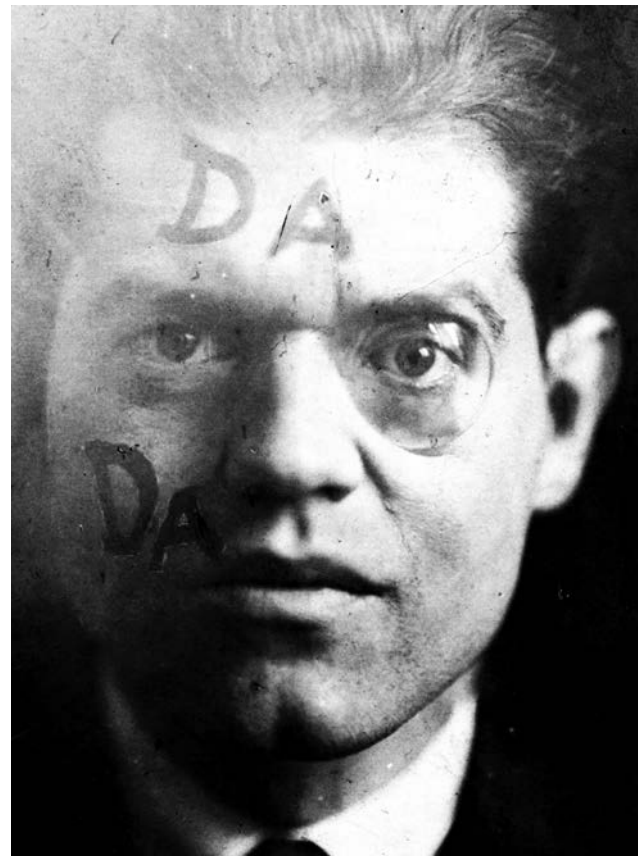
PRIČA O MERCU I GALU

Kurt Schwitters und Raoul Hausmann schreiben im Kino ein Oper
Raoul Hausmann 1929–1952.

1920.

Kurt Schwitters, dopisnica za Waltera Dexela, 5. maj 1921.
Na koricama: Raoul Hausmann, kolaž P, 1921.

Raoul Hausmann
Beč, 12. VII 1887. – Limož, 1. II 1972.

RAUL HAUSMAN

**DADA se buni, rovari
i umire u Berlinu**

Hausmanov osvrt na berlinsku
dadu, sa nešto opširnijim izborom
iz bibliografije.

**RAUL HAUSMAN
GI DEBOR
PREPISKA O DADI
I „NEODADAIZMU“
1963–1966**

Videti i ostale povezane priloge
iz rubrike DADA, na stranici
<https://anarhija-blok45.net>

Kurt Švitters i Raul Hausman pišu operu u bioskopu *Priča o Mercu i Galu*

Poglavlje iz rukopisa *Hyle I*, 1926–1933.

Raul Hausman (1952)

Gal: R. Hausmann

Merc, Švit: K. Schwitters

Helma Schwitters

Žana, „Jeanne“: Hannah Höch

Malena, „Kleine“: Hedwig Heta Mankiewitz

Ara: Vera Brojdo, Вера Марковна Бройдо

Berlin, petak, 14. jun 1929.

Berlinische Galerie, ed. Eva Züchner, 88 str., 2001.

Gal kaže: „Nije to ništa. Danas nije sakupljao sve te otpatke sa ulice, kao što ima običaj, ili nam nudio čokoladu i bombone iz istog džepa u koji gura sve to smeće. Nema strah od prljavštine. Podseća me na jednu Minoninu grotesku⁸: ulični čistač sakuplja na gomilu sve što je pomeo, saginje se, izvlači iz tog smeća jednu šljivu i stavlja je u usta. Oh, kaže jedna dama koja prolazi tuda, čoveče, šta to radite, to je prljavo, muka mi je kad to vidim. Eh, draga gospoja, zar nikada niste našli negde neku šljivu i pojeli je – nije to prljavština, to je sve sunce. Tako je i za Merca sve to sunce.“

1929–1952.

⁸ Mynona (anagram od Anonym, Salomo Friedlaender, 1871–1946), „Tobias und die Backpflaume“, *Die schöne Rarität*, Vol. 1, No. 2, avgust 1917, str. 30–31.

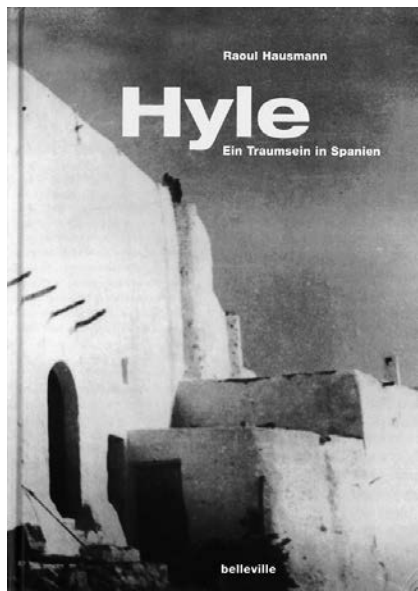

Kurt Schwitters, dopisnica za Waltera Dexela, 4. XI 1921.

O TEKSTU

Poglavlje iz prvog dela Hausmanovog neobjavljenog autobiografskog romana *Hyle* (na grčkom: izvorna materija, građa, tvar), u kojem opisuje svoje druženje s Kurtom „Mercom“ Švittersom – s kojim se upoznao još 1918. i ostao s njim u najprisnijem kontaktu sve do Švittersove smrti 1948. Na istu epizodu, samo u nešto svedenijem obliku i bez izmišljenih imena (što je ovde više stvar igre nego maskiranja), Hausman će se vratiti i u svojoj zbirci eseja i autobiografskih osvrtu *Courrier Dada*, iz 1958, u okviru teksta posvećenog Kurtu Švittersu, „Antidada et Merz“ (str. 105–110–117, Éditions Alia, 2004; Le Terrain vague, Paris, 1958). Taj tekst je napisan na francuskom, tako da u njemu, na nekim mestima, Hausman malo drugačije žonglira rečima, ali osnovna nit je identična – iako je, dakle, ta verzija nešto kraća, bez poslednjeg pasusa i još nekih delova iz one nemačke, uz manje varijacije u još nekim detaljima.

Eva Cihner (Züchner), urednica izdanja koje nam je ovde služilo kao glavni izvor, kaže da *Priča o Mercu i Galu* zauzima svega šest od nekih četristo stranica gusto kucanog teksta koje čine prvi deo romana *Hyle*, u kojem se Hausman bavio periodom od 1926. do 1933. Po dolasku nacista na vlast, napušta Berlin, a rukopis nosi sa sobom na Ibizu (Eivissa), koja je tada, kao što znamo i na osnovu Benjaminove biografije, nudila sve prednosti „zaostale“ i jeftine mediteranske zabiti. Tamo je živeo od marta 1933. do septembra 1936, sa svoje dve partnerke, suprugom Hedvig i prijateljicom Verom (s Verom do maja 1934, s Hedvig do kraja života), koje srećemo i ovde. Španiju nije na-

pustio odmah po izbijanju građanskog rata, budući da se Ibiza u početku našla na strani republikanaca i anarhista, ali to stanje nije dugo potrajalo. On, Hedvig i Hyle kreću u izbeglički marš, preko dobrog dela Evrope, sve dok se nisu skrasili u okolini Limoža. (Od 1939, opet utroje, ovog puta s tada šesnaestogodišnjom Marthe Prévot, koja će im biti najveća podrška u poznijim godinama i postati glavna starateljka Hausmanove

zaostavštine.) Tu su, u dubokoj izolaciji, nekako preživeli Drugi svetski rat (Hedvig je bila Jevrejka), da bi 1944. prešli u Limož. Rad na *Hyle* je završio 1952, kada i ova verzija *Priče o Mercu i Galu* verovatno dobija konačan oblik. Ali roman nikada nije ugledao svetlost dana, makar ne u celini. Posle nekoliko fragmenata objavljenih za Hausmanovog života, najpotpunije izdanje drugog dela romana (ili tačnije, materijala *Hyle*), s Hausmanovim fotografijama i zapisima sa Ibizе, pojavilo se tek 2006, pod naslovom *Hyle: Ein Traumsein in Spanien* („Jedan španski san“, Belleville Verlag, Munich, 2006; ne treba mešati sa skraćenim izdanjem istog materijala iz 1969). Kompletно izdanje, koliko sam shvatio, još nije na vidiku.

Još par napomena o samom tekstu, odnosno prevodu. U nekim delovima Hausmanovo izlaganje se namerno urušava u besmislene igre rečima, uglavnom u čist zvuk, uz poneku aluziju. Ponekad bi samo ispreturao prva slova reči, ponekad napravio

koji zuri u nju kroz prozor kupea, još jedan otegnut zvižduk i voz napušta stanicu. Mari ga doziva: Riharde – pada na kolena. Karl se budi, gleda, ali ne vidi ništa, i komad se završava s jednim ili dva songa o sigurnosti i spokoju bračnog života. Inače bi bilo previše dramatično, a ovako ostaje banalno. Mari može malo da plače, ako baš hoćeš. Apoteoza: prazan peron, Karl zeva i odvodi Mari u drugu sobu. Reči nisu potrebne, svakome je jasno, to je spavaća soba.“

Merc vraća notes u džep. Gal mu žurno govori: „Ne, ne, nije još gotovo. Mari se još jednom vraća, navlači zavese i plišane draperije preko prozora, okrenuta leđima. Sve mora biti u mraku, ako neko opet pokuca na vrata. Navika pobeđuje želju. Rekao bih da cela stvar mora biti pola pantomima, pola mjuzikl. Uopšte ne bi trebalo da bude kao opera. To bi bilo nešto novo.“

Švitors diže pogled. „Misliš da je to dovoljno? Naravno da nisam želeo dramu već komad koji bi na najjednostavniji način prikazao delovanje ili zakon banalnosti. Ali da li je sve zaista tako prosto? U svakom slučaju, mislim da nemamo dovoljno songova.“

„Songovi mogu biti i duži, ali mislim da nikako ne možemo napraviti melodramu. Pošto Mari nije u stanju da sledi svoju maštu, mislim da je tako ispravno.“

„Biće da si u pravu. U svakom slučaju, ostajemo u kontaktu, a ja ću ti poslati radnu verziju, da bi mogao da uradiš songove. Samo nemoj da se to otegne, kao i obično.“

Ah, Gal će sve obećati. Švitors ne želi da ostane do kasno, plaćamo i opraštamo se. Odseo je negde kod stanice Anhalter. „Uzeo sam sobu samo preko noći, do osam ujutru, a preko dana je iznajmljena nekom drugom. Hotel je prava buvara.“ Prilika da uštedi neku paru, koju nikad ne propušta.

Dok se Gal, Malena i Ara vraćaju kući, Ara kaže: „Kakva komična ptičica. Nikada nisam videla nekog sličnog. Veoma je neobičan. Ali deluje pomalo prljavo.“

noge, u bioskopu naravno, i odlaze. Prigušeno krckanje. Na polju, mrkla noć.

Merc kaže: „Još nismo završili, a ne želim da sad prekinemo, idemo u neku poslastičarnicu.“

„Znam jednu tu blizu, pre ulice Netelbek“, kaže Ara. Odlično, samo napred. Šetamo lagano do tamo. (Langsam bummelt man dort hin. Bangsam hummelt dort inn.) Svetlo. Sedamo za sto. Naručujemo. Neke kolače ili ledenu kafu. Nikada ne ljubi komad leda. Šta to znači, da je poljubac sladoled ili možda VI? Mama, tamo stoji komad leda koga nikad nije poljubila, neki čovek.⁷ Merc vadi notes, svoj stenotes, gleda Gala, vadi olovku, okomitu alatku, čeka sa svojim notestonom. Stenotesom. (Merz zieht schon sein Notizbuch, sein Butiznoch, sieht Gal an, zückt Bleistift steil beliebt, wartet zu Notesteno. Stenonotes.)

„Tebi se baš žuri.“

„Da, moramo to da završimo danas. Sutra se vraćam u Revonah.“

„To je u redu, što se mene tiče. Evo šta sam mislio: Mari ostavlja Karla da sedi. Tamo gde sedi. Mari sklanja veš i nestaje sa scene. Dobro, šta dalje? Mislim da prosto ostavimo Karla da zaspe iza svojih novina, pošto je neko vreme mirno sedeo tamo. Njegovo hrkanje pretapa se u zvuk voza koji upravo stiže. Vidimo Riharda koji stoji na peronu. Ali kraj mora biti potpuno drugačiji, bekstvo ne sme da uspe, Mari nema snage da sledi svoju maštu. Pojavljuje se s koferom, sa šeširom i u mantilu, gleda Karla koji sedi tamo bez papuča, baci pogled kroz prozor, spušta kofer, klekne, izuva mu cipele i nazuva papuče. Na zvižduk voza, Mari se diže na noge, vidi Riharda

neki drugi rusvaj, ali uglavnom bez značaja za ukupan tok priče. Na tim mestima se nisam mnogo zadržavao, osim što sam priložio fraze iz originalnog teksta, ponekad uz približan prevod ili nešto analogno originalu, ponekad samo uz objašnjenje. Čitanje na tim mestima sigurno zapinje, ali tako je to s ovakvim tekstovima, mada to ovde zaista nije presudno. Ipak, ako neko želi da se pozabavi i tim delovima, mogu mu dostaviti original. Ni tada to ne bi bila toliko stvar prevođenja koliko traženja nekih sličnih fraza u duhu ili samo zvuku našeg jezika.

Izraz „autobiografski roman“ ne treba da zbunjuje: ništa nije izmišljeno, svi događaji, mesta i osobe su stvarni, što znamo i iz drugih izvora. Kao i u snu („Hile: jedan španski san“) ili u svakoj pravoj priči, sećanje, jezik i duh igre od toga onda prave svoje figure. Ovde je to osvrt na jedno junsko veče u Berlinu (Hausman će reći majsko), uz prisećanje na još jedno, osam godina ranije, u Češkoj (letnje, septembarsko veče 1921, u priči, možda omaškom, možda zbog štimunga, „februarsko“), ako ne sudbonosno, onda opet jedno koje baca neočekivano svetlo na likove dvojice velikih urdada.

AG, 2019.

⁷ Hausman žonglira rečima polazeći od „Eiskaffee“: „Was Kuchen, oder Eiskaffee. Sie küsst nie ein Stück Eis. Woraus darausgeht, dass ein Stück Kuss ein Eis oder SIE ist. Mama da steht ein Stück Eis das sie nie küsst, ein Mann.“ U poslednjoj frazi, opet aluzija na čoveka koji stoji, iz *Revonah*.

Bitte sagen Sie es Ihren Freunden und Bekannten und senden Sie mir recht viele Adressen

Einladung zum

Kurt Schwitters

MERZ

VORTRAGSABEND

Eigene Dichtungen: Groteske, Satire, Lyrik, Epik, dadá, Urlautdichtungen

KURT SCHWITTERS

Am Waldhausenstraße 5, 2. Etage (linke Seite drittes Haus, Lampion am Eingang, Straßenbahn-Haltestelle Beginn 20 Uhr 30 Min. (womit nicht 21 Uhr gemeint ist))
in meiner Wohnung, Hannover,
Nach dem Vortrage findet Tee und Tanz statt — Unkostenbeitrag 1,50 Mark — Sagen Sie es nachher allen, wie nett es gewesen ist!

Pozivnica-dopisnica za Merz predavanje (Merz Vortragsabend), 1928.

Pamir, uspon na vrh Lenjin.

Snežni prevoj je savladan. Uspon se nastavlja, pentraju se, vuku jedni druge, mnogo teškog rada na ekranu. Gal gleda, razmišlja o nečemu, Švit čeka.

„Ali i dalje se držim tvoje zamisli. Sada bi trebalo da se pojavi Karl, koji po Rihardovoj torbi — Rihard može brzo da izvuče nekoliko brošura — vidi da je ovaj trgovački putnik. Da bi odagnala svaku sumnju, Mari kaže kako joj Rihard nudi frižider. Tu bih ubacio jedan veliki song o nezahvalnosti. Karl se žali kako

ništa ne može da kupi, plata je mala, vremena su teška, a Mari, kao i svaka žena, ne ume s parama. I opet novine nisu na svom mestu i nema papuča. Ponižava Mari na svaki način. Upozorava Riharda da se nikada ne ženi, zato što žene donose samo probleme, mnogo koštaju i nikada im ništa nije potaman.“

Mukotrpno probijanje između ledenih šiljaka i oštih stena, vetar podiže snežnu prašinu.

„Sada Rihard mora da odgovori songom. Ne znam tačno kako, ali mora da bude veoma dvosmislen, tako da ga Karl shvati na jedan način, a Mari na drugi. Smisliću nešto. To će doći kasnije, samo od sebe.“

Film se bliži kraju: pobadaju malu zastavu s črpom i sekičem, dobro, sa srpom i čekićem, na vrh. Nazivaju ga Lenjinov vrh. Još jedna takva apoteoza i GOTOVO. Ljudi se dižu na

„Ne tu, onu veliku, sedefastu spolja, ali naboranu.“

„Ne znam na koju misliš.“

„Ali moramo imati jednu, i to na čipkanom miljeu na bifeu. Samo ti zapiši.“

Malena je vrlo nezadovoljna. O čemu ova dvojica toliko brbljaju, za vreme jednog tako lepog filma? To je tako glupo, zar ne mogu da to ostave za kasnije? Počinje uspon i cela kolona ljudi prelazi preko crnih stena, dok se iznad vide vrhovi obrubljeni snegom.

„Mari je otpevala svoju pesmu, Rihard, trgovački putnik, dolazi glavnom ulicom, videli smo ga kako izlazi iz voza, ali Mari nije videla ništa – šta misliš o tome?“

„U komadu moramo imati mnogo gestova, reči su potrebne samo za glavne događaje. Smenjivanje tišine i dijaloga. Ali Mari bi mogla da prekine s peglanjem i pogleda kroz prozor.“

„Ne, mislim na ljubav na prvi pogled, kada Rihard, pošto pokuca na vrata, a Mari mu otvori, ugleda ovu po prvi put.“

„Da, dobro.“

„Reći će: Lepa damo, ja sam predstavnik firme Edelvajs (*Edelweiss*, runolist, alpski cvet) i siguran sam da je naš rashladni uređaj jedino što vam nedostaje u životu. Ne, odgovara Mari, hladnoća nije ono što mi nedostaje. Gleda Riharda svojim krupnim, plavim očima. Najlepša damo, kaže on, vidim, osećam, slutim šta vam nedostaje, to je nešto što se ne može kupiti: vrelo srce! Padaju jedno drugom u zagrljaj. Poljubac. Brener, otvoreni plamen, pet minuta. Onda Mari kaže: Voljeni, moramo pobeći, Karl bi se mogao vratiti svakog časa. Ah da, jasno mu je, to je sigurno gospodin muž. Mislim da bi ovde trebalo da u duetu otpevaju jedan song o snazi ljubavi, o sudbini, o tome kako moraju pobeći i zauvek ostati zajedno, još večeras će se naći na stanici i uhvatiti voz. Da li može tako?“

„Mislio sam da ćemo imati više songova, ali zapisaću sve kako si rekao. Ti si u tome mnogo dosledniji od mene.“

Priča o Mercu i Galu

Provincija Hanover šalje svog izaslanika. Jedan čovek stoji tamo. Merc zvoni na vratima. Sada stoji tu. Visok, plavokosi nemački uča. Nasred sobe stoji čovek. Oličenje svekolikog metafizičkog otpada iz tog uštirkanog grada Hanovera. Revonaha.¹

Gal priča Ari: „Nikada neću zaboraviti kada sam jednom video Merca. Bilo je to u Lovosicama (Češka). Pošao sam sa Žanom do železničke stanice, da se raspitam za hotel. Kada smo se vratili, pored mrko zelenog pružnog nasipa, pod jabuka zelenim februarskim nebom, usamljena gasna lampa obasjavala je sledeću scenu: dvoje izgubljenih ljudi, na trotoaru, muškarca i ženu. Žena je stajala ispruženih ruku (Helma), natovarenih košuljama, pantalonama, svakakvim stvarima. Muškarac je klečao ispred nje, pored knjiga, cipela – i preturao po otvorenom koferu. Pitao sam ga, 'Merc, šta to radiš?'. Pogledao me je i rekao: 'Tražim svoju *Merc sliku E 471 i*, moram odmah da zalepim jedno parče plavog papira.' Bilo je to rodno mesto nadrealizma. Stvarnost nikada nije bila nestvarnija.“²

¹ Tu dakle, stoji jedan čovek („Da steht ein Mann... Da steht er nun... Da steht ein Mann mitten im Zimmer“). Aluzija na najučestaliju frazu iz Švittersovog komada *Uzroci i počeci velike i slavne revolucije u Revonu*: „Mama, da steht ein Mann (Mama, tamo stoji neki čovek)!“ O čoveku koji je izazvao celu pometnju samo time što je stajao na ulici, bez ikakvog objašnjenja. Kurt Schwitters, *Franz Müllers Drahtfrühling*, „Erstes Kapitel: Ursachen und Beginn der grossen glorreichen Revolution in Revon“, 1919, *Der Sturm*, Vol. 13, br. 11, 5. XI 1922, str. 158–166.

² Scena koju će Hausman evocirati i u drugim osvrtima na Švitera („Antidada et Merz“, *Courrier Dada*, op. cit., i „Kurt Schwitters wird MERZ“,

U sobi stoji čovek i osmehuje se Ari veštačkim zubima. Onda se okreće ka Galu: „Došao sam da se vidim s tobom. Nisam došao zato što te volim. Imam potrebu za nečim novim i hoću da to pronađem s tobom.“

Jedan čovek stoji tu. Revonah. Dugajlija koji pevuši: „Ženske noge čeznu da se stegnu, ja sam muško i nemam nijednu.“ Na šta ću ja njemu: „Moja ženska ima fine krake, ja sam muško i hodam na štake.“³

A onda se, bez pardona i bez stanke, zavalio u fotelju, nije više mogao da stoji, a da to ne bude smešno. (Er setzt sich, ohne Umstände, ohne Stände unumendlich tun, in Fauteuil, er kann keine Stände machen, um nicht zu lachen.) Odmah prelazi na stvar.

Am Anfang war Dada, Anabas, 1972, str. 70–81). Hausman se vraća osam godina unazad, u vreme njegovih i Šviterovih nastupa u Pragu, 6. i 7. IX 1921, najavljenih kao „Antidada-Merz-Presentismus-Tournee“. Putovali su zajedno s Hanom Heh („Žana“) i Helmom Šviter, a u Lovosice su svratili u povratku ka Drezdenu, i tamo se zadržali 8–9. IX 1921. Hausman sigurno nije mogao da zapamti na koju je merc-sliku Šviter tada mislio (već ih je bilo na desetine, označenih brojevima i slovima), ali to bi mogla biti jedna koja u potpisu nosi nedvosmisleni oznaku: „Merz-zeichnung 305 Lobositz, .21“. U donjem desnom uglu zalepljeno je parče plavog štofa, a ne papira, ali to je opet prvi kandidat. Toj turneji, odnosno Šviteru, Hausman je posvetio i nekoliko radova iz tog vremena, između ostalog i kolaž *P* s korica ovog bukleta.

³ Mala razmena na temu muških svinjarija, ali očigledno i komentar na nemačku posleratnu stvarnost. Šviter: „Das Weib entzückt durch seine Beine, ich bin ein Mann und habe keine.“ Hausman ovde prenosi Šviterov kuplet iz *Merz* br. 2, april 1923, str. 23, koji je ovaj objavio u još nekoliko navrata (u van Dusburovom časopisu *Mécano*, no. Rood, „Crveni broj“, 1922, str. 2, kao i na dva letka iz 1923, koji najavljuju nove brojeve časopisa *Merz*). Hausman uzvraća: „Das Weib entbeint durch seine Zücke, ich bin ein Mann und trage Krücke.“ Teško prevodivo, osim, u oba slučaja, u drugom delu, koji se odnosi na „muško“.

Na filmskom platnu u daljini se ukazuje planinski venac. „Tako je, upravo na to sam i mislio.“

„Sada bi trebalo da počne prva pesma, otprilike, brak je zatvor, sve radiš samo za njega, svog Gospodara; takav je život domaćice: kuvanje, pranje, krpljenje čarapa, pospremanje, i nijedno hvala na svemu tome, od muža koji samo čita novine i kome ništa što uradiš ne valja; nema tu ljubavi, ni trunke; da si mogla da ostaneš devojka, da je neko samo došao i odveo te prvim vozom.“

„Da, uradi to kako hoćeš, meni to izgleda sasvim dobro.“

Šta za to vreme rade oni na ekranu? Vezuju se jedni za druge i s rančevima na leđima marširaju preko neke visoravni. Lepo. Fotografija je dobra. Rusi se razumeju u to. Merc ne gleda mnogo film, razmišlja, proverava ono što je rekao Gal i zapisuje sve u svoj notes. Planine su sve bliže. Ljudi se raspakuju, podižu šatore.

„Ah, čekaj, zaboravili smo jedan važan detalj dekora: veliku školjku nautilusa.“

„Šta? Kakvu školjku? Onu smeđu, s belim tačkicama, ružičastu iznutra, koju kad staviš na uho možeš čuti šum mora?“

THE PEARLY NAUTILUS

(after Owen)

a.—The mantle	n.—Hood
b.—Its dorsal fold	o o o Exterior digitations
c.—Mammalian gland	p.—Tentacles
d.—Shell muscle	r.—Eye
e.—Siphon	s.—Septa
f.—Pinnel	z.—Last Chamber

J.W. Lloyd

Gal kaže: „Čekaj malo. Prvo moramo da razradimo sve detalje, da vidimo kako je soba nameštena, da smislimo imena likova i tome slično, da bi nam sve ostalo bilo potpuno dosledno. Ali čekaj sad, da vidimo početak filma.“

Sala tone u mrak, na ekranu se pojavljuje mnogo teksta. Imena, zatim mapa sovjetske Rusije, onda mapa Pamira. Neki biro s ljudima. Članovi ekspedicije. Plan puta. Gal, prigušenim glasom: „Imaš notes? Dobro. Piši. Žena se mora zvati Mari, a njen muž Karl. Znaš, kao u onoj pesmi, 'Marice, zašto plačeš', o Marici i njenom bratu Karlu. To mora biti prosto. Trgovački putnik mora da ima neko romantično ime, neka bude Rihard. Zapisao si to?“

„Jesam.“

Ljudi na ekranu se ukrcavaju u neki starinski voz. „Soba, dakle. Već si rekao. Kroz otvoren prozor vidi se železnička stanica. Mari mora da stoji pored prozora, dok pegla veš na stolu. Gvozdена pegla. I o tome bi mogla da otpeva neku dobru pesmu. Onda, desno od prozora, jedna sobna lipa na etažeru. U šarenoj saksiji od majolike. Pored rama prozora, vide se jedna čipkana zavesa i jedna baršunasta zavesa. Onda, čekaj malo, da, korpa s vešom na kuhinjskoj stolici pored stola. S leve strane, duž zida, treba nam jedan izrezbareni kredenac, s renesansnim detaljima i izuvijanim stubovima, znaš već, možda s otvorenim vratima u gornjem delu. Na suprotnom zidu, radi ravnoteže, nekoliko zidnih tanjira s cvetnim motivima. Tamno plavi, crveni, maslinasto zeleni. Glazirani. Šta misliš, da li na tavanici treba da imamo kristalni luster?“

„Ne, to bi ometalo pogled.“

„Onda ništa. Ali treba nam jedan lažni persijski tepih.“

„Imaš tako divlju maštu“, kaže Ara.

„Da, ali ako sam dobro shvatio Merca, sve mora biti krajnje banalno, a ne onako povišeno kao u *Operi za tri groša*, zar ne Kurt?“

Merzzeichnung 305 Lobositz (Lovosice), 1921.

Bertolt Brecht,
Kurt Weil, *Die
Dreigroschenoper*, 1928.
Originalni plakat.

Dokumentarac Vladimira
Šnejderova (Владимир
Адо́льфович Шнейдеров)
o sovjetsko-nemačkoj
ekspediciji na Pamir 1928,
*Подножие смерти –
Pamir: Das Dach der Welt*
(Pamir, Krov sveta). U
Nemačkoj prvi put prikazan
6. VI 1929, nedelju dana
pre večeri koju opisuje
Hausman.

muss *erst* *er*beiten, beverr *err* *err*sen kann (Radnik prvo mora da rmba, pa tek onda da uživa). Koristim ga u svim situacijama. Ist *err*staunlich *err*götzlich (Neverovatno je zabavno).“

„Da, nešto kao: Solang der *Arsch* in die *Weste* *parscht*, wird keine *Arsch*beit angefarscht, nich?⁶ I tako naizmenično, razgovoru nikad kraja, bez stanke i odmora, sve do Nolendorfplaca. Kartu Švitu kupismo, uđosmo, sedosmo.

„Dobro, sad možemo da pričamo. Kakav to komad želiš da napišeš?“

„Šta, vas dvojica mislite da pišete neki komad, sada, za vreme filma?“, kaže Ara.

„Zašto da ne, Merc će mi reći šta je smislio, a dok se penjemo na krov sveta, zajedno s ruskom ekspedicijom, ideje će početi da naviru. Merc zna da piše stenografski, šta nam više treba.“

Sala je još poluprazna, svetla prigušena, publika polako pristize. „Dobro, pazi ovako: zamišljam ženu u sobi, kroz prozor se vidi železnička stanica. Stiže voz i iz njega izlazi trgovački putnik. Ide pravo u tu ulicu. Kuca na vrata i žena mu otvara. Tu nam, naravno, treba song koji će izraziti ženina očekivanja kada ugleda trgovačkog putnika kako se približava. Drugi song, kada ugledaju jedno drugo. Izgovaraju nekoliko reči. Dogovaraju se da pođu zajedno, te večeri, sledećim vozom. Treći song. Muž se vraća kući. Upoznaje se s trgovačkim putnikom. Četvrti song. O tome kako je život težak. O rastancima. Žena i trgovački putnik gledaju jedno drugo, samo oni razumeju neke reči, aluzije na bekstvo. Vidimo kako trgovački putnik ide ulicom nazad ka železničkoj stanici. Mislim da bi tu morao da ide jedan veliki song, o ženinoj žudnji za životom, o njenoj usamljenosti u braku. To je sve što imam, ali ostalo možemo da smislimo zajedno.“

⁶ Hausman uzvraća tako što u sve reči ubacuje glas „š“, *sch*; neprevodivo. Ali, otprilike: sve dok „kupole“ (grudi) ostaju u „prsluku“, nema prave akcije.

Ufa-Pavillon, Nollendorfplatz 4, Charlottenburg, Berlin, oko 1927.
Uništen u bombardovanju 1943.

„Čuo si za onu *Operu za tri groša*. Neko mi je rekao da treba da napišem operu. I tako sam pomislio na tebe. Imam neku grubu ideju, a ti bi trebalo da napišeš *songove*.“

Ništa manje od toga, i onoga, i. (Nichts mehrweniger denn das, dies, des.)

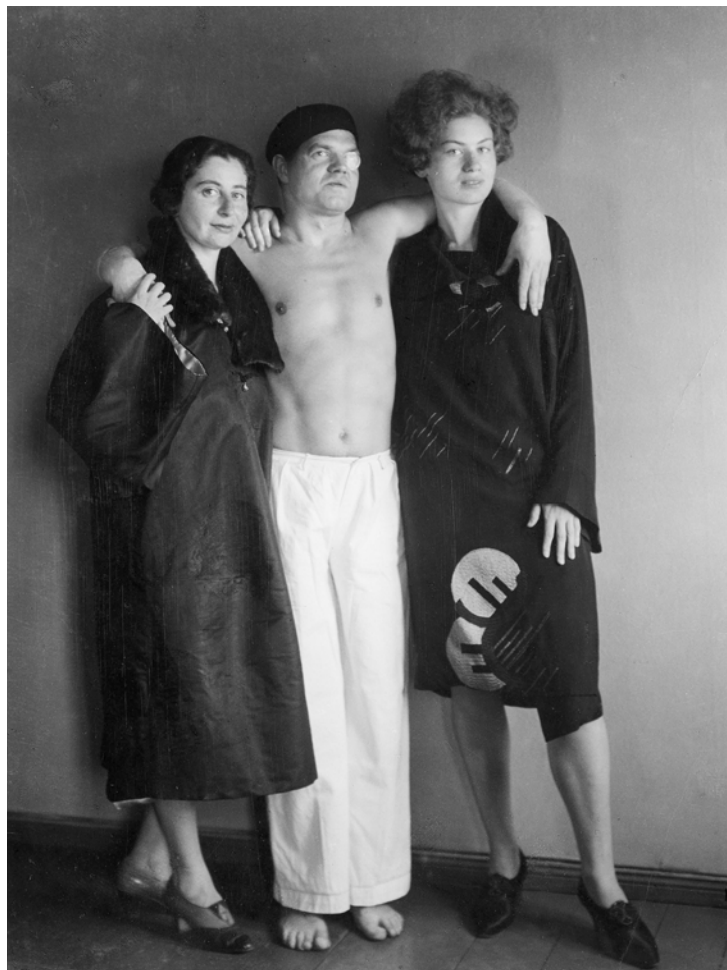
„Baš lepo, možemo da popričamo o tome. Ali sada imamo tri karte za film o Pamiru, prikazuje se na Nollendorfplacu, da li bi pošao s nama?“

„Naravno da hoću, zašto ne bih pošao kad već mogu ili da-da.“

„Dobro, da se onda spremimo i krenemo, posle možemo da pričamo o filmu (*sic*, o komadu).“

Nešto je u svemu tome bilo nekako... Kao da je cela soba bila od kartona, kao da je sve poispadalo iz kutija. Možda su to samo trice i *kutije*, oseća se tako krto i matoro, Gal samo ima taj osećaj, ali ne može da kaže tačno šta je to, nešto kao – da, zaista, kao šta? Nešto četvrtasto, što izlazi jedno iz drugog i može i ne može? Šta god da je, to je nešto nesvakidašnje, nešto tako retko, nešto kao, kao... samo to, *nešto*, ali šta? Onda se obratio Mercu, „Šta si radio u poslednje vreme?“, pošto se Malena i Ara, kao i sve žene, još nisu spremile, kao što nikada nisu spremne za polazak kad i vi, i kao što to uvek biva.

„Ja? Ponudili su mi da napišem modernu dramu. Državna opera iz Berlina traži neki moderni komad. Trebalo bi da traje najmanje sat. Da ti kažem šta sam smislio: politički komad, s klasnom borbom. Da, i mislim da je ideja stvarno dobra. Pozornicu bih podelio na dva dela, po visini. Gore bi sve bilo u sofama i divanima, a Dole ništa. Tu su i ljudi Odozgo i ljudi Odozdo. Viču na smenu, u ritmu, Gore – Gore – Gore, Dole – Dole – Dole. S vremena na vreme, neki ljudi Odozgo silaze niz merdevine Dole, a neki Odozdo se penju Gore. Mislim da ne bi bio problem da traje sat vremena, ako se tekstualno dobro razradi. Šta misliš? Da li bi moglo da se razvuče na dva sata? Platiće mi mnogo više, ako komad traje duže.“

Hedvig, Raul i Vera, na čuvenoj fotografiji Augusta Sander iz 1929.

„Da, naravno, mislim da bi to sasvim lako mogao da raste-gneš na dva sata, samo dijalozi moraju da ti budu slojeviti“, kaže Gal.

„Ali šta kažeš za ideju? Da li ti se sviđa?“

„Mnogo mi se sviđa, zaista: to je suština problema ljudskog društva, prikazana tako da svako može da je razume.“

„E, to mi je drago da čujem.“

„Zaista tako mislim, to je u rang u Eshila. Ali već bismo morali da krenemo, gde su više te žene? Hej! Zar još niste spremne?“

„Idemo, idemo!“ Malena i Ara se pojavljuju na vratima zele-ne sobe. Merc, Šviter (tako se zove, ali to je samo reč, kao što biste mogli reći i Špricer), sada prvi put primećuje Arinu gustu kosu, ostru kao žica, i kaže: „Zašto si namestila tu ferrizuru, izgleda kao šešir? Ali lepo ti stoji. Pošto sam s Galom i Malenom na ti, valjda i nas dvoje možemo da budemo na ti, zar ne?“

„Naravno, zašto da ne?“ odgovara Ara. I tako tu stvar rešiše, na vrata podoše, kao ključ kroz bravu prodoše, odoše. (So ist es beschlo-ssen und schliesst die Türe, durch die sie fortgehen, wie ein Schlüssel das Schloss.)

To mora da je bilo jedne majske večeri (14. VI 1929). Nikolaus Lenau, Edler fon Štrelenu, sigurno bi pevužio: „Maienluft, Autoduft, vieler Menschen Gehen“⁴ – ali ništa se nije upalilo na ulicama oko stanice Šarlotenburg.⁵ Merc kaže: „Razvio sam nov način govora. Da li znaš šta je to ERR-jezik? *Derr Errbeiterr*

⁴ Nikolaus Lenau (Edler von Strehlenau, pesnik i plemić, 1802–1850) zaista ima jednu poemu u kojoj se spominje „majski miris“: „O Maien-luft! o helles Abendlicht! (O majski mirisu, o blistava večeri!)“; stihovi iz poeme *Die Marionetten*, treće pevanje, 1831–1834. Hausman ovde do-daje i „Autoduft“, miomiris koji šire automobili, u jednoj isto tako lepoj večeri, s ulicama punim šetača („vieler Menschen Gehen“).

⁵ Hausman se poigrava prezimenom pesnika Štrelenua: Strehlen-au, ot-prilike, „upaliti“, „osvetliti“: „... doch *strehlte* sich nichts in der Au am Bahnhof Charlottenburg.“